

N. Rózsa Erzsébet

Új világregend a Közel-Keleten?

A hidegháborús korszakot követő átalakulások a Közel-Keletet sem kerültk el, de a változások két síkon jelentkeztek. Egyrészt, a Szovjetunió felbomlása nemcsak egy szuperhatalmi szövetséges elvesztését jelentette a „szocialista” arab országok számára, hanem eltűnt az az (európai) ideológia is, amelyre rendszerüket építették. Másrészt, bár az arab nacionalizmus leáldozása az 1967-es, Izraeltől elszenvedett vereséghez kapcsolható, az 1990–1991-es öbölháború az arab egység mítoszát is kikezdte. Miközben a 2001. szeptember 11-i terrormerényletek után Bush elnök meghirdette a Közel-Kelet demokratizálását, egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az arab Közel-Kelet, az arab világ – talán sosem volt – egysége végleg megbomlott. Az első világháborút követően meghúzott „nemzetállami” határok között az egyes arab országok megindultak az egyedfejlődés útján, melynek során egyre inkább egyéni érdekeik mentén fogalmazták meg magukat és kapcsolatrendszerüket. Kíméletlen patrimonális szerkezetű diktatúrák szilárdultak meg a „terrorizmus” és a „Közel-Kelet demokratizálása” fenyegetésének keretében, melyek egyre kevesebb sikerrel tudták képviselni közös ügyeiket a nemzetközi fórumokon. Egyetlen nagy közös ügy maradt, melyben a közös fellépés még mindig tömegeket tudott az utcára szólítani: a palesztinok helyzete.

A 21. század első évtizedére az arab világ háttérbe szorult, miközben a Közel-Kelet határain három erőközpont alakult ki: Izrael, Irán és Törökország. Izrael létét egyetlen arab állam sem volt képes megkérdőjelezni. A fenyegetést Irán és a nem állami tényezők

(Hamász, Hezbollah) jelentették Izrael szomszédságában, illetve az, hogy a térség átalakulásával Izraelnek a korábbi arab nacionalista szekuláris ellenfelek helyett egyre inkább magukat az iszlám jelszavaival megfogalmazó szereplőkkel kellett szembenéznie. Irán – a nemzetközi közösség 2001-es afganisztáni, majd a „hajlandók koalíciójának” 2003-as iraki háborújával – történelmi esélyt kapott regionális hatalmi szerepének kiépítésére és megerősítésére, miközben éppen ezek következményeként érte a legnagyobb kihívás, az idegen csapatok folyamatos jelenléte a határai körül. Törökország a „nulla probléma a szomszédokkal” politika meghirdetésével, konfliktusokban való közvetítói szerepével, illetve az Izraeltől való látványos eltávolodásával a Közel-Kelet legpozitívabban feltűnő – immár regionális – hatalmává vált.

A 2011-es év arab megmozdulásai (Tunézia, Egyiptom, Jemen, Bahrein, Líbia) a regionális rendben egy új szakasz kezdetét jelzik: visszaadni látszanak az arab világ önbecsülését és bizonyos fokig az arab „közösségérzetet” is. A megmozdulások felmondták a patrimonális diktatúrákat, hiszen a korábbi alattvalók a vallási-morális és racionális-intézményi elnyomás ellen fellépve – hol csak átmenetileg, hol végleges formában – állampolgárrá váltak. S ebben az új rendben Egyiptom is új esélyt kapott: valódi alkotmányos berendezkedésének kiépítésével, a jogállam megteremtésével ismét az arab világ megkérdőjelezhetetlen politikai tekintélyévé válhat. A Tahír tér így történelmi távlatban nemcsak a 2011-es arab események, hanem az arab világ és Egyiptom felemelkedésének szimbólumává is válhat. ■